

Mobbningens kostnader

En socioekonomisk analys

I samarbete med:

 friends

PRODUKTION Frida Warg **GRAFISK FORM** Oskar Eklind **ANSVARIG UTGIVARE** Lars Arrhenius
OMSLAG Jonas Eklind, DPP **TRYCK** PrintR, Stockholm **KONTAKT** Anders Gustafsson, anders.gustafsson@friends.se

friends.se • info@friends.se • facebook.com/stiftelsenfriends • instagram.com/stiftelsenfriends

#mobbingenskostnader

17,5 miljarder

Så mycket kostar den mobbning som sker i år samhället på 30 års sikt. Det är lika mycket som 35 800 lärarårslöner. Räkna på hur mycket mobbningen kommer att kosta i ditt län, din kommun eller din skola på mobbingenskostnader.se

Förord 5

Lars Arrhenius

Sammanfattning 6

Exempel, så har vi räknat

Inledning 8

”Kan man sätta en prislapp på mobbning?”

Om studien 9

Syfte & utgångspunkt

Fokus 9

Bakgrund, mobbning, effekter & kostnader

Studiens utformning 10

Utgångspunkt ur livsöden & scenarier

Faktorer 10

Vad påverkar kostnaden?

Resultat 11

Mobbningen ger stora kostnader för samhället

Värdet av tidiga insatser 13

Preventiva lösningar till betydligt lägre kostnader

Om rapporten 14

En sammanfattande version

Förord

”Alla barn har rätt till trygghet.”

För att vara ärlig är jag ganska ointresserad av vad mobbningen kostar för samhället. Inget av mitt engagemang för barns rätt till trygghet under de senaste tio åren har handlat om att spara pengar. Det har handlat om vad som är anständigt. Alla barn har en ovillkorlig rätt till trygghet. Punkt.

Vi har ändå valt att ta fram beräkningar om vad mobbningen kostar samhället i ekonomiska termer, allt lidande oräknat. Anledningen till att vi gjort det är att vår tes är att det är lättare för beslutsfattare runt om i landet att motivera satsningar på trygghetsarbete om de även kan motivera detta utifrån kriteriet att det sparar pengar.

Beräkningarna visar att det rör sig om stora summor. Den mobbning som sker under ett år ger samhället kostnader på 17,5 miljarder de följande 30 åren. Det är pengar som skulle kunna användas till väldigt stora samhällsnyttiga investeringar. Det är också avsevärt mycket mer pengar än vad förebyggande mobbningsarbete kostar. Vi vet att mobbning går att

förebygga och stoppa. På skolor som arbetar med vårt Friendsprogram minskar i genomsnitt mobbningen med 24 procent efter ett år. Skulle vi lyckas minska mobbningen med 24 procent på samtliga skolor i Sverige, under ett år, så skulle vi spara över 4 miljarder.

60 000 barn utsätts för mobbning varje år. Det handlar om barn som känner ångest inför att gå till skolan, barn som får men som följer med dem långt upp i vuxenlivet, barn som i värsta fall tar sina egna liv. Hela samhället måste ta sitt ansvar för att stoppa detta. Min förhoppning är att denna rapport ska vara ett hjälpmedel för beslutsfattare på olika nivåer att fatta kloka beslut för att öka barns trygghet. Det viktigaste är att barn har rätt till en trygg uppväxt, men kan vi bidra till detta genom att visa ekonomiska argument för att uppnå det gör jag det gärna.

Lars Arrhenius

Generalsekretare, Friends

17,5
miljarder

Arbetsförmedlingen
1 350 586 313 kr

Landstinget
4 542 722 397 kr

Försäkringskassan
1 326 125 500 kr

Rättsväsendet
75 129 640 kr

Kommunen
2 372 698 852 kr

Produktionsvärde
7 804 746 518 kr

**Ett års mobbning i Sverige kommer att kosta
17,5 miljarder kronor utslaget på de följande 30 åren. Kostnaden
fördelas på olika aktörer i samhället.**

17,5 miljarder kronor motsvarar 35 800 lärarårslöner.

832 miljoner

För ett genomsnittslän i Sverige med 470 000 invånare kommer mobbningen att kosta 832 miljoner.

Det motsvarar 1704 lärarårslöner.

60 miljoner

För en genomsnittskommun i Sverige med 34 000 invånare kommer mobbningen att kosta 60 miljoner.

Det motsvarar 123 lärarårslöner.

4 miljoner

För en skola i Sverige med 300 elever kommer mobbningen att kosta 4 miljoner.

Det motsvarar åtta lärarårslöner.

Så har vi räknat

När elever blir utsatta för mobbning kostar det samhället stora summor under lång tid, för att inte tala om de människor som far illa. Dessa kostnader hamnar hos flera olika samhällsaktörer. Vi har räknat i underkant och utgått från att en liten del av de utsatta eleverna lider av mobbningens konsekvenser långt upp i vuxen ålder. Enligt våra beräkningar får en av tio som utsätts för mobbning men i vuxenlivet som medför kostnader för samhället. Beräkningen visar att ett års mobbning i Sverige kommer att kosta samhället sammanlagt 17,5 miljarder kronor utslaget på de följande 30 åren.

Våra siffror bygger på en omfattande genomgång av forskningsläget om mobbning. Vi har också tagit in fakta, analyser och synpunkter från skolpersonal, forskare och andra experter. Nationalekonomer har utifrån detta tagit fram ekonomiska kostnadskalkyler som bygger på olika scenarier. Vi har därefter beräknat hur dessa kostnader troligtvis kommer att fördelas mellan kommun, landsting, stat och så vidare.

Beräkningarna bygger på schablonberäkningar utifrån riksgenomsnittet för antalet personer utsatta för mobbning. De utesluter ytterligheter som livslånga sjukdomstillstånd eller självmord, samt de scenarier som handlar om mycket små eller inga ekonomiska effekter alls.

Inledning

”Kan man sätta en prislapp på mobbning?”

Under 2015 träffade Friends närmare 40 000 elever och drygt 15 000 vuxna. Många är de berättelser vi får ta del av om hur mobbning kan vara totalt förödande – för den enskilde, för en hel klass och inte sällan för hela familjer. Ofta har den utsatte en känsla av att totalt ha förlorat sitt människovärde. Att mäta det mänskliga lidande som mobbning ger upphov till är en nästintill omöjlig uppgift. Kan man då sätta en prislapp på mobbning? Bör man ens försöka? För de barn och unga som systematiskt utsätts för kränkningar och trakasserier, för dem som tillbringar sina skolår i ett totalt utanförskap är troligen samhällskostnaden av ringa betydelse. För de utsatta barnen är mobbningens mest uppenbara konsekvenser att den psykiska hälsan försämras, självkänslan förstörs och livsglädjen försvinner.

Friends vision är ett samhälle där barn och unga kan växa upp i trygghet och jämlikhet. Sedan 1997 har vi arbetat med att genom utbildning förebygga kränkningar, trakasserier och diskriminering samt att främja allas lika värde. Vi vet att kunskapen finns, det går att stoppa mobbning! Lagstiftningen är dessutom glasklar, alla skolor ska bedriva ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling samt genomföra åtgärder för att förebygga och förhindra kränkningar. Genom rådande lagstiftning har barns och ungas rättigheter i skolan stärkts avsevärt. Men trots detta så utsätts 60 000 av den svenska skolans elever varje år för mobbning. Men att övergreppen upprepas år efter år är inte ett tecken på att problemen inte kan åtgärdas – det är ett tecken på att frågan inte har prioriterats tillräckligt högt av de som har makt att skapa förändring. Skolpersonal vittnar ständigt om att resurserna inte räcker och att de inte får den kompetensutveckling som krävs.

När man beräknar de ekonomiska förlusterna av mobbningen bland barn och unga, så blir samhällsvinsten av det förebyggande arbetet uppenbar. Såväl det mänskliga lidandet som de ekonomiska förlusterna är resursslöseri. Friends har gett nationalekonomerna Ingvar Nilsson och Anders Wadeskog, samt beteendevetaren Eva Nilsson Lundmark i uppdrag att göra en socioekonomisk analys av mobbningens effekter. De har en lång erfarenhet av liknande analyser och har arbetat fram en modell för att kunna göra denna typ av beräkningar. Detta strikt ekonomiska fokus på mobbningsfrågan betyder inte att det är viktigare än de rent mänskliga effekterna. Vi vet dock att när man sätter en prislapp på ett fenomen så blir de ekonomiska prioriteringarna enklare att motivera. Det är då man kan man ställa värdet av prevention, främjande åtgärder samt tidiga och effektiva insatser i proportion till kostnaderna för att inte agera. Med utgångspunkt i ett socialt investeringsperspektiv kan vi se att det som blir verkligt dyrt är att avstå från att åtgärda och förebygga. Vi hoppas att den här studien ska bidra till en omvärdering av resursfördelningen när det gäller barns och ungas trygghet. På så sätt får vi ett lite mänskligare samhälle.

Om studien

Syfte & utgångspunkt

Det övergripande syftet med att genomföra studien är att undersöka de ekonomiska konsekvenserna av mobbning. Det har gjorts genom att:

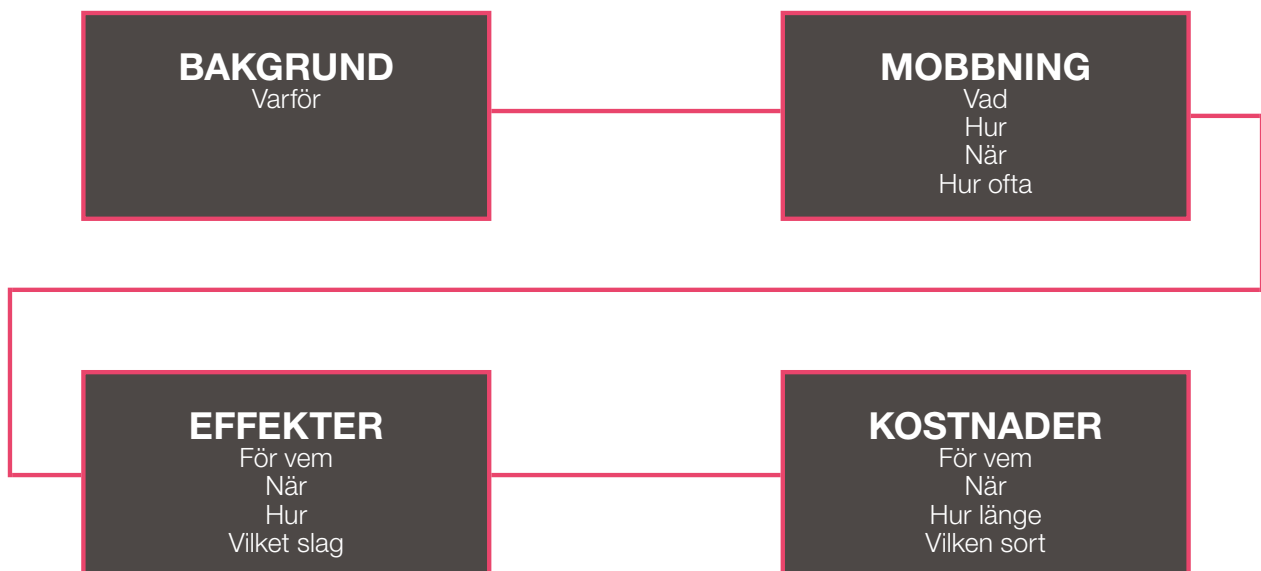
- Analysera mobbningens kort- och långsiktiga effekter för påverkade parter.
- Sätta ett ekonomiskt värde på konsekvenserna av mobbning kopplat till olika aktörer i samhället.
- Påvisa det potentiella värdet av att arbeta preventivt och därmed anlägga ett socialt investeringsperspektiv på mobbningsproblematiken.

Beräkningarna bygger på den mobbning som barn utsätts för under ett år och de ekonomiska konsekvenser det ger under de efterföljande 30 åren.

Fokus

Bakgrund, mobbning, effekter & kostnader

När man pratar om mobbning och dess effekter så framkommer en mängd andra frågeställningar, exempelvis vad som kan klassificeras som mobbning, varför mobbning överhuvudtaget uppkommer och vad man kan göra åt det. Studiens fokus är dock inte att titta på vilka mekanismer som gör att mobbning uppstår, eller hur man kan förebygga och åtgärda det – utan att se vilka effekter mobbningen leder till för alla berörda. En del av dessa effekter uppstår direkt, som försämrade skolresultat och sviktande självkänsla. Andra har påtagliga fördröjningseffekter, som att de försämrade skolresultaten och psykiska besvären i sin tur försämrar chanserna på framtidens arbetsmarknad. Studiens fokus illustreras i figuren nedan.

Studiens utformning

Utgångspunkt i livsöden & scenarier

Då mobbning som forskningsområde är relativt nytt saknas tillräckligt med kunskap om mobbningens långsiktiga effekter på samhällsnivå och det finns ingen data som gör det möjligt att på ett statistiskt säkerställt sätt fånga processen mobbning-skolresultat-effekter i vuxenlivet. Därför utgår kostnadsberäkningarna från villkorade och rimligt kalkylerade antaganden som gjorts tillsammans med forskare, skolpersonal och andra experter. Studien tar sin utgångspunkt i olika scenarier, eller livsöden, som skildrar just denna koppling. En expertpanel har i ett antal seminarie- och workshopsteg konstruerat tre livsöden. Dessa har sedan återkoppelats dels mot denna panel dels mot ett betydande antal personer med kunskaper inom området – forskare, socialarbetare, skolpersonal samt före detta elever som varit med om mobbning – för att testa scenarionas rimlighet och relevans. Detta har dessutom relaterats till tillgänglig forskningslitteratur inom området.

Dessa scenarier får sedan olika utfall i vuxenlivet och översätts därefter till ekonomiska kalkyler. Kalkylerna är i allt väsentligt baserade på de erfarenheter kring utanförskapets kostnader som rapportförfattarna bär med sig från flera dussintal kalkyler av liknande slag. För att kunna göra kalkyler utifrån tänkta scenarier är det viktigt att de uppfyller vissa krav, de ska således vara rimligt representativa och relevanta. I och med det har de extrema ytterligheterna uteslutits, i form av livslånga sjukdomstillstånd eller självmord. Dessutom har de tänkbara utfall som resulterar i mycket små eller inga effekter alls räknats bort. Med tillförsikt kan man utgå från att de tre scenarier som studien vilar på ger en god bild av tämligen vanliga händelser och förlopp kopplade till mobbning.

Förstärkande & dämpande faktorer

Vad påverkar kostnaden?

I arbetet med studien har det varit viktigt att ta hänsyn till hur pass allvarlig mobbningen varit under skoltiden kopplat till effekterna i vuxenlivet. Det vore lätt att tänka sig att det råder någon form av linjärt samband mellan att ju allvarligare mobbningen är under skoltiden, desto värre blir konsekvenserna i vuxenlivet. Men förmodligen förhåller det sig inte alltid på detta vis. Till att börja med måste man bestämma vad man menar med "allvarligt". Är det exempelvis frekvensen, grovheten, varaktigheten, eller det fysiska våldet som är viktigt? Eller är det vuxenvärldens reaktioner på mobbningen som är avgörande? Hur spelar det in om en utsatt elev blir sedd och tagen på allvar, eller om mobbningen och övergreppen blir osynliggjorda? Till detta kommer att i anknytning till mobbning, precis som andra sociala fenomen, finns skydds- och riskfaktorer. Tillgång till sociala nätverk, rikligt med kamratstöd och en stödjande familj kan göra att mobbningen inte ger bestående men i vuxenlivet. Å andra sidan kan social isolering eller tidig psykisk ohälsa göra att den mobbning man utsätts för leder till betydande och bestående effekter.

Resultat

Mobbningen ger stora kostnader för samhället under lång tid

Bilden i stort

Studiens resultat ger den generella bilden att mobbning som leder till skolfrånvaro, sämre prestationer och kunskapsinhämtning samt avhopp från skolan – bland annat kan få till följd att man får betydande svårigheter att ta sig in på arbetsmarknaden. Det kan leda till olika former av utanförskap: allt från måttligt, tidsbegränsat eller partiellt utanförskap till långvarigt och/eller permanent utanförskap. Detta orsakar i sin tur, förutom ett liv med begränsade möjligheter, betydande och i regel långvariga samhällskostnader. Kostnaderna är stora men varierar både vad avser nivå, vilka slags kostnader det handlar om och vilka aktörer som drabbas. Sannolikt skulle det därför ur ett samhällsperspektiv vara en mycket god investering att satsa på att minska mobbningens omfattning, för att därmed reducera både det framtida utanförskapet och kostnaderna för detta.

Kostnaderna under skoltiden

Mobbning under skoltiden kan ge upphov till en mängd olika direkta konsekvenser. På det personliga planet handlar det primärt om effekter på den psykiska hälsan i form av depression, ångest, rädsla, stress eller allmän oro. Socialt kan det leda till ensamhet, sårbarhet och isolering. De här effekterna påverkar i sin tur skolarbetet. Man kan få svårt att prestera och många stannar hemma från skolan under kortare eller längre perioder och hoppar i vissa fall av skolan helt. Mobbning är den vanligaste anledningen till att elever hoppar av gymnasiet.

Kostnaderna för mobbning under skolåren är i första hand av reaktivt slag. Det handlar om akuta insatser för att få stopp på identifierade fall av kränkningar och kan omfatta allt från enstaka åtgärder till hela sekvenser av insatser. Dessa omkostnader kan uppfattas som betydande, men i förhållande till de kostnader som uppstår i vuxen ålder är de tämligen måttliga eller rentav ringa. Under skoltiden kan kostnadsnivåerna ligga på några 10 000-tals kronor till 200 000 kronor eller mer. I mer komplexa fall där många parter berörs kan kostnaderna uppgå till 500 000 kronor eller mer. Det kan handla om allt från kostnader för elevhälsoinsatser, antimobbningsteam, orosanmälan och utredningar till särskilt stöd i undervisningen eller extra personalresurser. Kostnaderna på den här nivån betalas i allt väsentligt av kommunen, främst skolan. En inte obetydlig utgift är de kostnader som uppstår till följd av att föräldrar till barn som utsätts för mobbning går ner i arbetstid eller blir sjukskrivna.

Kostnader i vuxenlivet

Mobbningens kostnader i vuxenlivet är både en direkt och indirekt följd av det som händer i skolan. Det tar sig uttryck i form av försämrade skolresultat och motgångar av andra slag, men också genom de effekter på den psykiska hälsan som uppstår. Detta leder till att vi får tre typer av effekter i vuxenlivet:

1. De produktionsförluster som uppstår till följd av att de drabbade inte arbetar (helt eller delvis).
2. De försörjningskostnader som uppkommer som en följd av detta.
3. De insatser som görs från samhällets sida för att hantera de problem (främst psykisk ohälsa) som mobbningen ger upphov till.

Dessa kostnader varierar stort beroende på hur omfattande utanförskapet i vuxen ålder blir. Det kan handla om allt från några tiotusentals eller hundratusentals kronor till många miljoner kronor. För personer som drabbats av vad som i denna studie kallas "måttliga", men livslånga effekter till följd av mobbning ligger utanförskapets kostnader på mellan 1,6 Mkr till 2,8 Mkr. I dessa fall kan vi se att landstinget är den offentliga aktör som bär de största kostnaderna, främst genom olika sjukvårdsinsatser inom psykiatri. För personer med något mer omfattande effekter, framför allt fler perioder av frånvaro från arbetsmarknaden, kan de långsiktiga kostnaderna uppgå till ungefär 4,5 Mkr. I dessa fall får ofta kommunen bära en stor del av kostnaden genom olika försörjningsstöd på grund av den högre frånvaron från arbetsmarknaden.

Kostnader på län, kommun, skola & hela Sverige

När vi översätter dessa kostnader och tillämpar kalkylen på län, kommun, skola och hela Sverige behöver vi vara försiktiga med hur stor andel av dem som utsätts för mobbning som faktiskt får långsiktiga effekter upp i vuxenlivet, oavsett hur omfattande de är. I vår beräkning har vi därför räknat med att drygt 1 av 10 som utsätts för mobbning får någon form av negativ effekt i vuxenlivet. Troligen är det dock betydligt fler. För en skola med 20 barn som utsätts för mobbning under ett år har vi alltså räknat på att 2 av dem får effekter i vuxenlivet och sett över hela riket, med 60 000 barn som utsätts varje år, har vi räknat att 6 000 av dem drabbar samhället ekonomiskt. Och då med en tyngdpunkt på de ringa effekterna.

Översatt till en tämligen stor skola med ett tusental elever kan vi se att de långsiktiga konsekvenserna av mobbning – med utgångspunkten att det under ett år handlar om fem drabbade elever – i vuxenlivet uppgår till cirka 14 Mkr. I en kommun med cirka 50 000 invånare skulle de långsiktiga kostnaderna uppgå till cirka 81 Mkr, även här med landstinget som dominerande kostnadsbärare. En försiktig skattning hela Sverige, baserat på antagandet att det handlar om 6 000 drabbade elever, ger vid handen att de samlade kostnaderna uppgår till cirka 17,5 miljarder kronor.

Mobbningens kostnader i vuxenlivet är höga. Detta gäller i all synnerhet om man jämför det med kostnaderna för tidigare förebyggande insatser.

Värdet av tidiga insatser

Preventiva lösningar till betydligt lägre kostnader

När interventioner och tidiga insatser för att förhindra eller förebygga diskuteras, kan en invändning vara att det blir för kostsamt. Givetvis kan det vara så om man inte förfogar över budgetmedel för att agera. Men i det långa loppet, vad är det egentligen som blir för kostsamt – att agera eller inte agera? På en större skola med ett tusental elever är följaktligen de långsiktiga kostnaderna för mobbningen under ett år cirka 14 Mkr. Under samma år skulle den summan innebära att cirka 25 kuratorer, lärare och skolsköterskor skulle kunna anställas på samma skola.

Det leder till en intressant fråga: om prevention i förhållande till kostnaderna för utebliven prevention är så lönsamt, varför agerar man inte mer och oftare än vad man gör idag? Lönsamheten förefaller ju vara betydande. En förklaring, vid sidan av den upplevda bristen på resurser, kan vara de övervältringseffekter som uppstår då man arbetar för att förebygga mobbning. Kostnaderna uppträder direkt, vinsterna många år senare – och den som tar investeringskostnaden är någon annan än den som tar hem vinsten. De ekonomiska kostnaderna för det utanförskap som mobbning ger upphov till drabbar i regel någon annan aktör och sker efter många år. Sammanfattningsvis sätter det kortsiktiga perspektivet käppar i hjulet för en god ekonomisk resurshushållning.

Att förebygga mobbning och främja allas lika värde i skolan är – förutom ett arbete för grundläggande mänskliga rättigheter – sannolikt en utomordentligt lönsam historia. Den avslutande frågan blir då: Har vi råd att avstå från att agera?

Om rapporten & författarna

En sammanfattande version

Denna rapport är en sammanfattning av en utförligare analys av mobbningens kostnader. Analysen är utförd på uppdrag av Friends, med stöd av Swedbank, av Eva Nilsson Lundmark, beteendevetare, Ingvar Nilsson, nationalekonom och Anders Wadeskog, nationalekonom.

Rapportförfattarna har över 30 års erfarenhet av socioekonomiska analyser och bokslut. Beräkningsmodellerna bygger på erfarenheter och data de utvecklat genom många liknande analyser. För den som på ett enkelt vis vill ta del av dessa modeller rekommenderas "Handbok till förenklad socioekonomisk analysmodell", Idéer för livet, 2010. En mer utförlig beskrivning finns i rapporten "Handbok i socioekonomiska bokslut", NUTEK, 2008 samt "Resten av bilden – Socioekonomiska bokslut som en metod att värdera sociala företag".

Bland författarnas tidigare uppdragsgivare märks Socialdepartementet, Utbildningsdepartementet, Kriminalvårdsstyrelsen, Folkhälsoinstitutet, Socialstyrelsen, Konsumentverket, Ungdomsstyrelsen, Tillväxtverket och Hjälpmedelsinstitutet. De har också arbetat med ett 80-tal kommuner, regioner och landsting, samt med organisationer som till exempel Sveriges Kommuner och landsting, Attention, Fryshuset och Idéer för Livet/Skandia.

Den fullständiga rapporten om mobbningens kostnader hittar du på friends.se/rapporter.

Se vad mobbningen kommer att kosta i ditt län, din kommun eller din skola på

mobbningenskostnader.se

friends

friends.se • info@friends.se • facebook.com/stiftelsenfriends • instagram.com/stiftelsenfriends

Friends huvudsponsorer:

